

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Ι. ΚΟΥΡΜΟΥΛΗΣ

(1907 - 1977)

Στις 24 Μαΐου 1977 πέθανε στην Αθήνα ο όμοιτος καθηγητής της Φιλοσοφικής Σχολής του Πανεπιστημίου Αθηνών Γεώργιος Ι. Κουρμούλης.

Ο Γ. Κουρμούλης γεννήθηκε το 1907 στο χωριό Σελλιά Άγιου Βασιλείου Ρεθύμνης. Το 1931 άποφοίτησε από την Φιλοσοφική Σχολή του Πανεπιστημίου Αθηνών, τὸ δὲ 1937 ἀναγορεύθηκε διδάκτωρ τῆς ἰδίας Σχολῆς μὲ τὴν διατριβή του «*Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως Χαννία*». Ἀπὸ τὸ 1932 ὡς τὸ 1949 διετέλεσε συντάκτης καὶ ἀργότερα διευθυντῆς τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν, ὅπου ἀφιέρωσε μεγάλο μέρος τῆς ἐπιστημονικῆς του δραστηριότητος. Σπούδασε ἱστοριοσυγκριτικὴ γλωσσολογία στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Βιέννης (μαθητῆς τοῦ περίφημου W. Havers) καὶ σὲ ἄλλα ἐπιστημονικὰ κέντρα τῆς Γερμανίας (1938-40). Μόλις ἐξεργάγη ὁ ἑλληνοϊταλικὸς πόλεμος ἔσπευσε νὰ ἐπιστρέψῃ στὴν Ἑλλάδα γιὰ νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν πατρίδα. Κατὰ τὴν περίοδο τῆς Κατοχῆς ὡς μέλος τῆς Διοικήσεως τῆς Ἐθνικῆς Κρητικῆς Ὄργανώσεως (ΕΚΟ) διηύθυνε καὶ κυκλοφοροῦσε τὴν παράνομη ἐφημερίδα «Κήρυξ». Τὸ 1945 ἐξελέγη ὑφηγητῆς, τὸ δὲ 1949 τακτικὸς καθηγητῆς τῆς Γλωσσολογίας στὸ Πανεπιστήμιο Ἀθηνῶν.

Ὁ Γ. Κουρμούλης, διαδεχθεὶς στὴν ἔδρα τῆς γλωσσολογίας τὸν Β. Φάβη, τόσο στὴν ἀπὸ τῆς ἔδρας διδασκαλία ὅσο καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ του ἔρευνα συνέχισε τὴν λαμπρὴ παράδοσι τῆς Σχολῆς τοῦ Γ. Χατζιδάκι, ποὺ ἀπέδειξε κι ἐθεμελίωσε ἐπιστημονικὰ τὸν ἐνιαῖο χαρακτῆρα τῆς ἐλληνικῆς γλώσσας ἀπὸ τοῦ Ὁμήρου μέχρι σήμερα.

Μετὰ τὸν Γ. Χατζιδάκι ὁ Γ. Κουρμούλης εἶναι ἐκεῖνος ποὺ δίδαξε συστηματικὰ στοὺς φοιτητὰς τῆς Σχολῆς μας τὴν ἱστοριοσυγκριτικὴ γλωσσολογία κατὰ τὰ διδάγματα τῶν περιφήμων Νεογραμματικῶν. Ἔτσι ἐθεμελίωσε ἕναν κύκλο παραδόσεων, ποὺ ἄρχιζε μὲ μιὰ ἐκτενῆ (σὲ 2 τόμους) εἰσαγωγὴ στὴν Ἱε γλωσσολογία καὶ στὴν ἱστορία τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς γλώσσας καὶ μαζί τῆς γλώσσας τῆς ἀρχαίας ἐλληνικῆς λογοτεχνίας καὶ ποὺ συνεχίζοταν μὲ συστηματικὴ διδασκαλία τῆς ἱστορικῆς γραμματικῆς τῆς ἀρχαίας, ἤτοι τῆς φωνητικῆς (1 τόμ.), τῆς μορφολογίας τοῦ ὀνόματος (1 τόμ.) καὶ τῆς μορφολογίας τοῦ ρήματος (2 τόμ.). Σ' αὐτὸν τὸν κύκλο τῶν παραδόσεων προσετέθη τὸ περίφημο ἔργο ἐπιστημονικῆς συντάξεως τῆς Ἀρχαίας Ἑλληνικῆς τοῦ J. Humbert, τὸ ὁποῖο μετέφρασε στὴν Ἑλληνικὴ ὁ ἀείμνηστος Κουρμούλης.

Τὸ ἐπιστημονικὸ ἔργο τοῦ Γ. Κουρμούλη εἶναι πολὺπλευρο ὅπως καὶ ἡ γενικώτερη συγκρότησι καὶ τὰ ἐνδιαφέροντά του. Ἀναφέρεται πρωτίστως στὴν γλωσσολογία, ποῦ ὅμως γιὰ τὸν Κουρμούλη καὶ τοὺς ἱστορικοσυγκριτικούς γλωσσολόγους δὲν χωρίζεται ἀπὸ τὴν φιλολογία. Ἔτσι ξεκινáει ἀπὸ τὸν Ὅμηρο καὶ τὴν ἀκριτικὴ ποίησι (*Ὀμηρικὰ Α'*: *Ἐν νυκτὸς ἀμολγῶ*, *Ἔπος καὶ ἐπικὴ ὕλη*) καὶ φτάνει μέχρι τὴν νεώτερη ἑλληνικὴ ποίησι (*Ἡ γλῶσσα τοῦ Κάλβου*, *Ἡ γλῶσσα τῆς ποιήσεως*). Μὲ ἐξαίρεσι τὴν σύνταξι, τὸ γλωσσολογικὸ ἔργο τοῦ Κουρμούλη περιλαμβάνει ὅλες τὶς περιοχὰς τῆς γραμματικῆς σπουδῆς τῆς γλώσσας: φωνητικὴ (*Ἡχηροὶ κλειστοὶ φθόγγοι*, *Κακοφωνία καὶ προφύλαξις*, *Φωνητικὴ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου*, *Φωνητικὰ ζητήματα*, *Τονικά τινα προβλήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς*), μορφολογία (*Περὶ τοῦ σχηματισμοῦ τοῦ θέματος τῶν εἰς -νυμι ρημάτων*, *Ἀναλογικαὶ ἀναμίξεις ἐνεργ. καὶ παθητ. καταλήξεων*, *Μορφολογικαὶ ἐξελίξεις τῆς Ἑλληνικῆς*), ἑτυμολογία (*Περὶ τοῦ ἐτύμου τῆς λέξεως Χαννία*, *Περὶ τῆς λέξεως ἀβάραγκας*, πλῆθος λημμάτων τοῦ ἱστορικοῦ λεξικοῦ τῆς Ἀκαδημίας Ἀθηνῶν). Ἀναφέρεται ἐπίσης στὴν διαλεκτολογία (*Ροδιακὴ διάλεκτος*, πλῆθος πραγματειῶν περὶ τῆς Κρητικῆς διαλέκτου), στὴν λεξικογραφία (*Ἀντίστροφον Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς*, σύνταξι ἄρθρων τοῦ Ἱστορικοῦ Λεξικοῦ), καθὼς καὶ σὲ γενικώτερα ζητήματα ἱστορικοσυγκριτικῆς γλωσσολογίας (*Γλῶσσα λατρείας*, *Ἡ ἐκπολιτιστικὴ δύναμις τῆς ἑλληνικῆς γλώσσης*). Τὰ μεγάλα ζητήματα τῆς γλώσσας καὶ τῆς παιδείας τοῦ ἔθνους ἀψηχόλησαν ἰδιαίτερα τὸν Γ. Κουρμούλη: *Ἡ ἐπίσημος γλῶσσα τοῦ ἔθνους*, *Τὸ πρόβλημα τῆς γλώσσης τῆς ἐθνικῆς μας παιδείας*, *Κρίσεις τῆς περὶ παιδείας ὁμιλίας τοῦ κ. Γ. Παπανδρέου*. Τέλος ἓνα πλῆθος δημοσιευμάτων τοῦ Κουρμούλη ἀναφέρεται σὲ γενικώτερα γλωσσικά, πνευματικά, ἱστορικά καὶ ἄλλα ζητήματα: *Κρίσεις γλωσσικοῦ διαγωνισμοῦ*, *Μνημόσυνος λόγος εἰς Γ. Χατζιδάκιν*, *Ἡ μάχη τῆς Κρήτης ὡς ἐπίλογος τοῦ Ἀλβανικοῦ ἔπους*, *Οἱ δύο Βενιζέλοι κ.ἄ.*

Ὅλες οἱ πραγματείες τοῦ Κουρμούλη διακρίνονται γιὰ τὴν εὐρύτητα συλλήψεως τοῦ θέματος, γιὰ τὴν κομψότητα τοῦ λόγου, τὴν δύναμι τῶν ἐπιχειρημάτων καὶ τὴν βιβλιογραφικὴ τους τεκμηρίωσι, ἐπιβάλλονται δὲ μὲ τὴν ποιότητά τους καὶ ἀποτελοῦν πάντοτε πραγματικὰς συμβολὰς στὴν ἐπιστῆμη λόγῳ τῶν οὐσιωδῶν προβλημάτων τοῦ ἀντιμετωπίζου.

Ὅλα τὰ χρόνια τῆς πανεπιστημιακῆς του σταδιοδρομίας ὁ Γ. Κουρμούλης ὑπῆρξε μαχητὴς στὰ θέματα τῆς ἐπιστῆμης του, στὴν ὑποστήριξι τῶν κλασσικῶν σπουδῶν καὶ στὴν διαφύλαξι τῆς γλωσσικῆς μας παραδόσεως, ποῦ τὴν ἠθέλε ριζικὰ ἀνανεωμένη κι ἐκσυγχρονισμένη. Ἡ κύρια ὅμως προσφορά του —ὅπως ἀμερόληπτα ἀναγνωρίζεται ἀπὸ ὅλους— συνίσταται στὸ ὅτι κατόρθωσε μὲ τὴν μακροχρόνια διδασκαλία καὶ τὰ δημοσιεύματά του νὰ ἀμβλύνῃ τὸν ἀντιεπιστημονικὸ φανατισμὸ καὶ τὶς ἀπα-

ράδεκτες περί τὸ γλωσσικὸ ζήτημα ἀκρότητες, ὑπερασπίζοντας μὲ συνέπεια τὰ δικαιώματα τῆς λογίας γλωσσικῆς μας παραδόσεως, πὸ πολλοὶ ἀμφισβητοῦσαν τότε καὶ μερικοὶ ἀμφισβητοῦν ἀκόμη καὶ σήμερα. Ἔτσι βοήθησε ἄμεσα στὸ νὰ τεθοῦν οἱ βάσεις γιὰ μιὰ ἐπιστημονικὴ λύσι τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Ἡ θεωρία του γιὰ τὸ νεοελληνικὸ ὄνομα, τὸ « Ἀντίστροφον Λεξικὸν τῆς Νέας Ἑλληνικῆς », οἱ μελέτες του γιὰ φωνητικὰ καὶ τονικὰ ζητήματα τῆς Ν. Ἑλληνικῆς καὶ γιὰ τὴν γλῶσσα τῆς νεοελληνικῆς ποιήσεως καθὼς καὶ τόσες ἄλλες πραγματεῖες του συνηγοροῦν γιὰ μιὰν ἀπροκατάληπτη ἐπιστημονικὴ λύσι τοῦ ζητήματος τῆς γλώσσας, οἱ δὲ νηφάλιες ἐπιστημονικὲς του θέσεις καθημερινὰ δικαιώνονται.

Ἡ φύσι προίκισε τὸν Γ. Κουρμούλη μὲ μεγάλες ἀρετές: μὲ ἀσυνήθη εὐφυΐα, μὲ θάρρος, μὲ θαυμαστὴ διορατικότητα καὶ μ' ἀναντίρρητες ἱκανότητες γενικώτερης συλλήψεως τῶν θεμάτων κι ἐπιτυχoῦς ἀντιμετωπίσεως δυσκόλων προβλημάτων. Μὲ τὰ χαρίσματα αὐτὰ ἦταν ἐπόμενο νὰ διαπρέψη ὄχι μόνο στὴν ἐπιστήμη, ἀλλὰ καὶ στοὺς ἐξ ἴσου δύσκολους τομεῖς τῆς ὀργανώσεως καὶ διοικήσεως μεγάλων ἐκπαιδευτικῶν ὀργανισμῶν. Μία πρὸς μία ἀνῆλθε τις βαθμίδες τῆς κλίμακος τῆς πανεπιστημιακῆς καὶ ἐκπαιδευτικῆς ἱεραρχίας: Διετέλεσε κοσμητῶρ τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς, πρύτανις τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν (1963) καί, ἐπὶ ὑπηρεσιακῆς κυβερνήσεως Ἰω. Παρασκευοπούλου (1964), ὑπουργὸς Παιδείας καὶ Ὑποθηκῶν. Ὑπῆρξε ἐπίσης πρῶτος πρόεδρος καὶ ἰδρυτῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κρήτης, πρόεδρος ἐπὶ πολλὰ ἔτη τῆς Ἑταιρείας Ἑλλήνων Φιλολόγων, πρόεδρος τοῦ φιλολογικοῦ συλλόγου «ὁ Παρνασσός», πρόεδρος, κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη, τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας καὶ μέλος τοῦ διοικητικοῦ συμβουλίου πολλῶν ἄλλων ἐπιστημονικῶν ἑταιρειῶν.

Στὴν ὀργάνωσι καὶ διοίκησι τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἰδιαίτερα ὀργανισμῶν δόθηκε ἡ εὐκαιρία νὰ ἀναγνωρισθοῦν ἡ ἀσυνήθης διοικητικὴ ἱκανότητα τοῦ Γεωργίου Κουρμούλη καὶ ὁ δημιουργικὸς οἴστρος πὸν κατηύθυνε τις πράξεις του: Ὡς καθηγητῆς τῆς ἔδρας τῆς Γλωσσολογίας ἱδρυσε τὸ Γλωσσολογικὸ Σπουδαστήριον τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τῶν Ἀθηνῶν, ἕνα ἀπὸ τὰ καλύτερα —σὲ ἐξοπλισμὸ καὶ βιβλιογραφικὴ ἐνημερότητα— σπουδαστήρια τῆς Εὐρώπης· ἐδημιούργησε δὲ καὶ προσήρτησε σ' αὐτὸ τὸ μοναδικὸ στὴν Ἑλλάδα ἀρχεῖο τῆς σύγχρονης νεοελληνικῆς γλώσσας μὲ ἑκατομμύρια δελτίων, στὰ ὅποια ἔχει καταχωρισθῆ ὁ θησαυρὸς τῆς νέας Ἑλληνικῆς σὲ ὅλη τὴν ἔκτασι καὶ ποικιλίᾳ τῆς χρήσεώς της. Ὡς πρόεδρος τῆς Φιλεκπαιδευτικῆς Ἑταιρείας ἐδημιούργησε τὰ σχολεῖα τῆς Ἐκάλης, τὸ ἀρτιώτερον σήμερα κτηριακὸ σχολικὸ συγκρότημα τῆς Ἑλλάδος. Ὡς πρύτανις, τέλος, ἐξασφάλισε τὴν παραχώρησι ἐκ μέρους τῆς τότε κυβερνήσεως 1.550 στρεμμάτων γιὰ τὴν ἀνέγερσι τῆς Πανεπιστημιοπόλεως στὴν περιοχὴ Ζωγράφου καὶ τὴν ἐκμίσθωσι τοῦ μεγά-

ρου τῆς ὁδοῦ Ἰπποκράτους 33, πού ἔχει λύσει μέχρι σήμερα σοβαρὰ προβλήματα στεγασέως τῶν Πανεπιστημιακῶν χώρων. Ἀκόμη ἐπὶ τῆς πρυτανείας του καὶ κατόπιν προτάσεώς του ἀποφασίστηκε καὶ ἀνεγέρθη ἐν συνεχείᾳ ἡ νέα πτέρυγα τοῦ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σόλωνος Μεγάλου τῶν Θεωρητικῶν Ἐπιστημῶν. Τέλος, ὡς πρῶτος πρόεδρος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Κρήτης, ἔθεσε τὶς βάσεις γιὰ τὴν ἴδρυσι καὶ ὀργάνωσι τοῦ Πανεπιστημίου τῆς γενέτειράς του, διαθέτοντας σ' αὐτὸ ὅλες τὶς δυνάμεις τῆς τελευταίας περιόδου τῆς ζωῆς του.

Ἐκεῖνο ὅμως πού θὰ μείνῃ ἀλησμόνητο σὲ ὄσους γνώρισαν τὸν Γ. Κουρμούλη εἶναι ἡ ἀνθρώπινη πλευρὰ τῆς προσωπικότητάς του. Ἕνας χαρακτηρισμός, μιὰ ὠραία λέξι πού διαθέτει ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα, μορεῖ —νομιζω— νὰ ἀποδώσῃ ἀνάγλυφα τὸ κύριο γνώρισμα τοῦ χαρακτήρου του: εἶναι ἡ *λεβεντιά*. Αὐτὴ ἡ κρητικὴ λεβεντιά χαρακτήριζε ἔντονα τόσο τὴν ἐξωτερικὴν του ἐμφάνισι ὅσο, κυρίως, τὸν ἐσωτερικὸν του κόσμον, τὸν τρόπο τῆς σκέψεώς του, τὴν στάσι του ἀπέναντι στὴν ζωὴ καὶ στὸν ἄνθρωπον. Μακριὰ ἀπὸ τὶς συνηθισμένους ἀνθρώπινους μικροψυχίας καὶ μικροπρέπειες, μακριὰ ἀπὸ τὴν ἔννοια τοῦ ἀτομικοῦ συμφέροντος, μὲ μιὰ ἐμφυτὴ καλωσύνη καὶ μὲ γνήσια ἀνθρώπινη ζεστασιὰ στάθηκε πάντοτε κοντὰ σ' ὄσους χρειάστηκαν τὴν βοήθειά του —καὶ δὲν ἦταν λίγοι. Ἰδιαίτερα προσηγῆς καὶ πρόθυμος γιὰ συμπαράστασι —ἐπιστημονικὴ καὶ ἠθικὴ— στάθηκε πάντοτε πρὸς τοὺς νέους ἐπιστήμονες, πού μὲ ἀγάπη καὶ σύνεσι κατηύθυνε στὰ πρῶτα τοὺς βήματα. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι οἱ περισσότερες ἀπὸ τὶς νέες ἐπιστημονικὲς δυνάμεις τῆς Σχολῆς μας καὶ πολλοὶ ἄλλοι ἐπιστήμονες πού ἐργάζονται ἐκτὸς αὐτῆς —ὄχι δὲ μόνον γλωσσολόγοι— ἐνθαρρύνθηκαν ἢ βοηθήθηκαν ἀπὸ τὸν Γ. Κουρμούλη σὲ κάποια στιγμή τῆς σταδιοδρομίας τους καὶ ἰδιαίτερα στὸ ξεκίνημά τους.

Οἱ συνάδελφοι, οἱ συνεργάτες καὶ οἱ μαθηταὶ τοῦ Γ. Κουρμούλη καθῶς καὶ ὀλόκληρη ἡ Σχολὴ μας θὰ διατηρήσουν πάντα ζωντανὸν στὴν μνήμη τους τὸ πέρασμα τοῦ Γ. Κουρμούλη ἀπὸ τὴν Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, τὴν ὁποία ὁ ἐκλιπὼν ὑπέρηθε μὲ πίστι καὶ ἀφοσίωσι ἐπὶ 24 ὀλόκληρα χρόνια.

Γ. ΜΠΑΜΠΙΝΙΩΤΗΣ

